

Гупан Нестор Миколайович, м. Київ

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ І УЧНІВ

Педагогіка партнерства як ключова умова реалізації Концепції НУШ [2] є різновидом демократичного соціального партнерства відповідно до чітко визначеної системи стосунків усіх учасників освітнього процесу (учнів, вчителів, батьків), яка:

- організовується на принципах добровільності й спільних інтересів;
- ґрунтується на повазі й рівноправності всіх учасників, з дотриманням визначених норм (права та обов'язки) та враховуючи ціннісні орієнтири кожної із сторін;
- передбачає активне включення всіх учасників у реалізацію спільних завдань та готовність брати на себе відповідальність за її результати.

Педагогіка партнерства вимагає реалізації в освітньому процесі таких принципів як повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах і стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство [2, с.14]. За роки запровадження концепції НУШ у початковій школі розроблено певну сукупність джерел, в основному з викладом поглядів педагогів-практиків на шляхи її запровадження з урахуванням пропонованих освітніх програм [1; 3; 4].

Сьогодні в умовах переходу до навчання за Концепцією НУШ учнів закладів базової середньої освіти актуальним є теоретичне осмислення основ педагогіки партнерства і завдань, які стоять перед вчителями – предметниками, які будуть реалізовувати вищезазначені принципи. На розпрацювання цих основ і спрямована дана публікація.

Зазначимо, що психолого-педагогічною основою педагогіки партнерства є суб'єкт-суб'єктні стосунки – *взаємодія* суб'єктів освітнього процесу, насамперед вчителів і учнів [4], тобто міжсуб'єктна комунікація, коли педагог -

суб'єкт освітньої діяльності співпрацює з учнем, який теж виступає як рівноправний суб'єкт взаємодії. Освітній процес набуває характеру спільної діяльності педагога і учнів, атрибутами якого є:

- наявність спільної мети, очікуваного результату діяльності, який відповідає інтересам всіх і сприяє реалізації потреб кожного;
- розподіл єдиного процесу співпраці, спільної діяльності між учасниками;
- планування, контроль, корекція і координація дій суб'єктів процесу;
- присутність учасників процесу в єдиному часі і просторі, що створює можливість особистого контакту між ними;
- виникнення міжособистісних відносин.

Педагогічна взаємодія у контексті педагогіки партнерства характеризується високим ступенем інтенсивності спілкування і комунікації її учасників, зміною і різноманітністю її видів, форм та прийомів, цілеспрямованою рефлексією учасниками своєї діяльності і взаємодії, що відбулася. Цей тип взаємодії суб'єктів є для освітнього процесу оптимальним, бо, з одного боку, він зберігає за вчителем функцію управління, а з іншого – дає учневі можливість діяти самостійно.

Аналіз теорії й практики педагогіки партнерства як педагогічної взаємодії з метою формування компетентностей учнів [3] дає змогу визначити необхідні інструменти вчителя у її ефективній реалізації, серед яких: діалог, полілог, увага до організації активної пізнавальної діяльності учнів, смислотворчість, міжсуб'єктні відносини, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність і оптимістичність оцінювання, рефлексія. Поєднання цих складників у практиці освітнього процесу дозволяє розв'язати завдання компетентісно орієнтованої освіти як цілеспрямованого розвитку знань, умінь і цінностей, ставлень, смислів учнів в їх динамічній цілісності.

Діалог в освітньому процесі — це сприйняття учня педагогом як особистості, як індивідуальності; прийняття учня незалежно від його індивідуальних чи статевих або вікових особливостей. Це ствердження чужого «Я» незалежно від поглядів, характеру; право кожного учасника педагогічної

взаємодії бути самим собою у різноманітній діяльності, реалізувати свої потенції за своїм планом, за своєю моделлю. Діалогічність спілкування вчителя і учнів передбачає їх уміння з повагою ставитись один до одного; взаємну допомогу у формуванні свого способу думки, свого бачення проблеми, свого шляху рішення задачі.

Полілог – багатоголосся (у перекладі з грецького) у педагогічному процесі є формою взаємодії, коли можна почути голос її кожного учасника. Педагогіка партнерства потребує багатостороннього типу комунікації, коли в учнів з'являється можливість поділитись своїми думками і почуттями в рамках певної теми, розповісти про свої висновки, вислухати думки не тільки вчителя, а й однокласників. Застосування багатосторонньої комунікації дозволяє включати у процес навчання всіх учнів класу. Полілог — це можливість кожного учасника педагогічного процесу мати свою індивідуальну точку зору з будь-якої проблеми і готовність висловити ці погляди; причому будь-яка точка зору, якою б вона не була, має право на існування. І ще один дуже важливий аспект полілогу в педагогічному процесі — відмова від права на абсолютну істину і вчителя і учнів, подолання конформізму в думках, що необхідним для продуктивної смислотворчості.

Процес взаємодії між учнями на основі багатосторонньої комунікації є можливим, з одного боку, за умов опанування ними навичками міжособистісного спілкування (уміння слухати себе й інших, відтворювати те, що почуто, пояснювати, задавати питання та ін.), з іншого боку – за умов зміни вчителем основ, на яких будується така взаємодія. Мова в даному випадку йде про застосування принципів кооперативності, кооперативного навчання.

Увага до активної пізнавальної діяльності учнів є сутнісною ознакою компетентнісного підходу. В компетентнісно орієнтованому навчанні вчитель не може транслявати у свідомість учнів готові знання, а має організувати їх самостійну пізнавальну діяльність, проблемне навчання, виконання учнями завдань на високих рівнях мислення, таких, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація тощо. Він мусить поєднувати різні форми

організації пізнавальної діяльності учнів (індивідуальну, парну, групову), забезпечуючи постійний процес обміну думками між учасниками педагогічної взаємодії.

Смислотворчість є процесом усвідомленого створення (творіння, побудови) учнями і вчителем нових для себе значень, змісту предметів і явищ оточуючої реальності в межах обговорюваної теми. Вона передбачає сприйняття учасниками педагогічного процесу навколишньої дійсності через призму своєї індивідуальності, вираження свого власного ставлення до явищ і предметів життя, рефлексію значення з позицій своєї індивідуальності, розуміння і уміння пояснити іншим значення явища, що вивчається, або процесу, події, ситуації що розглядається. Смислотворчість у педагогічному процесі припускає не тільки створення значень учасниками, але і обмін цими значеннями, результатом чого є співвідношення що вчаться (і педагогом) моїх індивідуальних значень з іншими значеннями, збагачення свого значення предмету, явища. Результатом, продуктом смислотворчості педагога і учнів є новий зміст освітнього процесу.

Свобода *вибору* учнів і педагога полягає в їх свідомому регулюванні і активізації своєї поведінки, педагогічної взаємодії, які сприяють оптимальному розвитку, саморозвитку. Це можливість прояву суб'єктами педагогічної взаємодії своєї здатності свідомого регулювання і активізації власної поведінки; потреба в подоланні перешкод і труднощів; готовність та можливість самостійно діяти і взаємодіяти з ким-небудь; усвідомлена відповідальність за здійснюваний вибір.

Створення *ситуації успіху* полягає в цілеспрямованому педагогом комплексу зовнішніх умов, сприяючих отриманню тими, що вчаться задоволення, радощі, прояву спектру позитивних емоцій і відчуттів. Успіх розглядається як мотив до саморозвитку, самоудосконалення.

Позитивність і оптимістичність оцінювання учасниками педагогічної взаємодії один одного виявляється в їх прагненні до піднесення досягнень особи, здійсненню оцінки себе і іншого як умови саморозвитку. Це уміння

педагога при оцінці діяльності учнів підкреслити цінність, неповторність, значущість досягнутого результату, індивідуальних досягнень особи, прагнення відзначити і підкреслити позитивні зміни в стані розвитку вчиться. Це потреба педагога підняти (але ніяк не принизити) людську гідність учня, неприпустимість порівняння досягнень одного учня з досягненнями іншого, опора в оцінці діяльності учня на позитивне. Це прояв педагогом позитивних емоцій у здійсненні процедури оцінювання. В той же час це і право учнів на самооцінку, оцінку діяльності педагога, педагогічної взаємодії, що відбулася.

Рефлексія передбачає самоаналіз, самооцінку учасниками педагогічного процесу своєї діяльності, взаємодії. Це актуалізація педагогом і учнями своїх знань, досвіду діяльності в тій або іншій педагогічній ситуації. Це їхня потреба і готовність зафіксувати зміни стану розвитку, визначити причини таких змін, дати оцінку ефективності педагогічної взаємодії, що відбулася, створених педагогічних умов для свого розвитку.

Всі названі інструменти педагогічної взаємодії обумовлюють одне одного, інтегруються в єдиний комплекс, що становить змістовну і технологічну основу розбудови в освітньому процесі педагогіки партнерства. Очевидно, що одним із актуальних завдань сьогодення є забезпечення для всіх педагогів можливості опанування цими інструментами у системі підвищення кваліфікації.

Джерела та література

1. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/707221/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf>
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 15.05.2022)
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/> (11. 05. 2022)